

USAID
AMERİKA XALQINDAN

fhi360
THE SCIENCE OF IMPROVING LIVES

ICNL
INTERNATIONAL CENTER
FOR NOT-FOR-PROFIT LAW

MG
Consulting

ictimai iştirakçılıq bacarıqları

İctimai iştirakçılıq bacarıqları

**Şəffaflıq naminə vətəndaş cəmiyyəti layihəsi
(ECSOFT)**

“Dövlət qurumları yanında İctimai Şuraların
yaradılması və ona dəstək verilməsi” layihəsi

Bu vəsait ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAID) tərəfin-dən maliyyələşdirilən ABŞ-ın FHI 360 təşkilatı tərəfindən MG Konsaltinq və Azərbaycan Açıq Hökumət Platforması ilə birgə icra olunan, Şəffaflıq Naminə Vətəndaş Cəmiyyəti Layihəsi (ECSOFT) çərçivəsində həyata keçirilən “Dövlət qurumları yanında ictmai Şuraların yaradılması və ona dəstək verilməsi” layihəsi çərçivəsində nəşr olunub.

Xüsusi bildiriş: Bu kitabın çapı, Amerika Xalqının ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAID) vasitəsilə həyata keçirilən nəcib dəstəyi və töhfəsi nəticəsində, mümkün olmuşdur. Kitabda verilən fikirlər ilə bağlı birbaşa məsuliyyəti “Prioritet” Sosial İqtisadi Araşdırmlar Mərkəzi İB daşıyır və həmin fikirlər USAID yaxud ABŞ Hökumətinin mövqeyini əks etdirməyə bilər.

Vəsaitdə ictimai iştirakçılıq nümunələri və bacarıqları ilə bağlı beynəlxalq təcrübə, “İctimai iştirakçılıq haqqında” qanunda nəzərdə tutulan ictimai iştirakçıq formalarının praktikada tətbiqi ilə bağlı imkan və mexanizmlərin izahı verilib.

“Prioritet” Sosial-İqtisadi Araşdırmlar Mərkəzi ictimai Birliyi layihəyə verdiyi dəstəyə görə, ECSOFT programına layihənin ekspert heyətinə öz təşəkkürünü bildirir.

Layihənin ekspert heyəti

Əliməmməd Nuriyev – ekspert qrupunun rəhbəri

Mirəli Hüseynov - Layihə eksperti

Toğrul Vəliyev - Layihə eksperti

Zaur İbrahimov - Layihə rəhbəri

Mündəricat

Azərbaycan qanunvericiliyində ictimai iştiraklığının hüquqi əsasları	5
Beynəlxalq sənədlərdə ictimai iştirakçılıq	10
İctimai iştiraklığının əsas prinsipləri	12
İctimai dinləmə və ictimai müzakirə necə keçirilməlidir?	13
Hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin keçirilməsi	24
İctimai iştirakçılıqla bağlı beynəlxalq təcrübədən yaxşı nümunələr	31
Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı və ictimai iştirakçılıq	42
İnformasiya açıqlığı və informasiya əldə edilməsi	50
İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı	52

Azərbaycan qanunvericiliyində ictimai iştirakçılığın hüquqi əsasları

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 1-ci maddəsinin birinci hissəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyətinin yeganə mənbəyi Azərbaycan xalqıdır. Başqa sözlə, maddədə hakimiyyətin xalqa mənsubluğudan, yəni xalq hakimiyyəti prinsipindən danışılır. Bu o deməkdir ki, dövlət hakimiyyəti yalnız xalqın iradəsi əsasında həyata keçirilməli, dövlət idarəciliyi xalqdan qaynaqlanmalı və daim onun nəzarəti altında olmalıdır, hakimiyyətdə təmsil olunan xalq qarşısında hesabat verməlidirlər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 50-ci maddəsinə uyğun olaraq hər kəsin istədiyi informasiyanı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 54.1. maddəsində göstərilir ki, "Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının cəmiyyəti və dövlətin siyasi həyatında maneəsiz iştirak etmək hüququ vardır.

Konstitusiyanın 57-ci maddəsinin birinci hissəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarına şəxsən müraciət etmək, habelə, fərdi və kollektiv yazılı müraciətlər göndərmək hüququ var. Hər bir müraciətə qanunla müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə yazılı cavab verilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 58-ci maddəsində vətəndaşların birləşmək hüququ təsbit olunmuşdur. Həmin maddədə nəzərdə tutulur ki, "Hər kəsin başqaları ilə birləşmək hüququ vardır. Hər kəs istənilən birlik, o cümlədən siyasi partiya, həmkarlar ittifaqları və digər ictimai birlik yaratmaq və ya mövcud birliyə daxil olmaq hüququna malikdir. Bütün birliliklərin sərbəst fəaliyyətinə təminat verilir. Heç kəs hər hansı birliyə daxil olmağa və ya onun

Üzvlüyündə qalmağa məcbur edilə bilməz. Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində və ya hər hansı bir hissəsində qanuni dövlət hakimiyyətini zorla devirmək məqsədi güdən birliliklər qadağandır. Konstitusiyani və qanunları pozan birliliklərin fəaliyyətinə yalnız məhkəmə qaydasında xitam verilə bilər”.

Azərbaycan Konstitusiyasında referendum və seçkilərlə yanaşı, xalqın ona məxsus olan dövlət hakimiyyətini həyata keçirməsinin digər birbaşa forması - vətəndaşların qanunvericilik təşəbbüsü hüququ da öz əksini tapmışdır. Bu mühüm müddəə 2009-cu il martın 18-də keçirilmiş referendum (ümmümxalq səsverməsi) vasitəsilə konstitusiyamızə daxil edilmişdir.

Vətəndaşların qanunvericilik təşəbbüsü dedikdə seçki hüququna malik olan ölkə vətəndaşlarının qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müəyyən qrupunun hər hansı qanun layihəsini və ya digər məsələni parlamentin müzakirəsinə təqdim etmək hüququ başa düşülür. Bu hüquqa uyğun gələn vəzifənin daşıyıcısı kimi, qanunverici orqan təqdim olunan qanun layihəsini müzakirəyə çıxarır, lakin o, qanun layihəsini qəbul etməyə də bilər. Beləliklə, referendumdan fərqli olaraq, vətəndaşların qanunvericilik təşəbbüsü yekun qərar xarakteri daşımir; bu, qanunyaratma deyil, qanunyaratmada iştirakdır”.

Azərbaycanda qanunvericilik təşəbbüsü hüququ Milli Məclisin deputatlarına, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğununa və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə, eləcə də seçki hüququna malik olan 40 min vətəndaşa mənsubdur. Beləliklə, seçki hüququ olan ən azı 40 min Azərbaycan vətəndaşı tərəfindən imzalanmış qanun və ya qərar layihəsi Milli Məclisə müzakirəyə təqdim oluna bilər. Bu qanun və ya qərar layihələri müzakirəyə təqdim olunmuş şəkildə çıxarılmalıdır və səsə qoyulmalıdır. Həmin layihələrin Milli Məclisdə səsə qoyulması üçün iki ay müddət müəyyən olunmuşdur.

İctimai iştirakçılıq haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu

İctimai iştirakçılıq üçün hüquqi əsaslar yaradan qanunvericilik aktlarından biri də "İctimai iştirakçılıq Haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu, bu qanunun tətbiqi ilə bağlı Prezident Fərmanı və Nazirlər Kabinetinin 2014-cü ildə qəbul etdiyi 171 və 172 sayılı Qərarlarla təsdiq edilmiş əsasnamə və qaydadır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 1-ci bəndinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət idarəetməsinin həyata keçirilməsinə cəlb edilməsi ilə əlaqədar yaranan münasibətləri tənzimləyir.

Qanuna görə iictimai iştirakçılıq aşağıdakılardır:

- Dövlət və cəmiyyət həyatının müxtəlif sahələrində dövlət siyasetinin hazırlanmasında və həyata keçirilməsində, ümumdövlət və yerli səviyyədə qərarların qəbulunda iştirak;
- Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının, yerli icra hakimiyyəti orqanlarının, yerli özünüidarə orqanlarının fəaliyyətinə iictimai nəzarətin təşkilində iştirak;
- Dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının iictimaiyyətlə məsləhətləşməsi və iictimai rəyin öyrənilməsi proseslərində vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının iştirakının təmin olunması.

Qanunda iictimai iştirakçılığın aşağıdakı formaları nəzərdə tutulub:

Mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının yanında iictimai Şuralar; iictimai əhəmiyyətli qərarların qəbulu zamanı iictimai müzakirələr; Hüquqi aktların layihələrinə, dövlət və cəmiyyət həyatının ayrı-ayrı məsələlərinə dair iictimai dinləmələr; iictimai rəyin öyrənilməsi;

Hüquqi aktların layihələrinin ictimai müzakirəsi;

Hüquqi aktların layihələrinə dair vətəndaş cəmiyyəti institutlarının rəylərinin öyrənilməsi üçün yazılı məsləhətləşmə.

“İctimai İştirakçılıq Haqqında” Qanunda ictimai iştirakçılığa belə anlayış verilmişdir:

İctimai İştirakçılıq – dövlət və cəmiyyət həyatının müxtəlif sahələrində dövlət siyasetinin hazırlanmasında və həyata keçirilməsində, ümumdövlət və yerli səviyyədə qərarların qəbulunda, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilmiş mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının (bundan sonra – mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları), yerli icra hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətinə ictimai nəzarətin təşkilində vətəndaşların və vətəndaş cəmiyyət institutlarının bu Qanunla müəyyən edilmiş formalarda iştirakı, dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının ictimaiyyətlə məsləhətləşməsi və ictimai rəyin nəzərə alınması”

Qanunda ictimai Şurada təmsil olunan vətəndaş cəmiyyəti subyektləri də göstərilir. Buraya “qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai birliliklər və fondlar), kütləvi informasiya vasitələri, həmkarlar ittifaqları, vətəndaşların təşəbbüs qrupları və bələdiyyələrin məhəllə komitələri” daxildir.

Qanunda göstərilən ictimai iştirakçılıq növlərindən biri daimi fəaliyyət göstərən təsisatdır. Digərləri isə zəruri hallarda tətbiq edilir. Daimi fəaliyyət göstərən ictimai iştirakçılıq növü mərkəzi, yerli icra hakimiyyəti orqanları nəzdində yaradılan ictimai şuradır. “İctimai Şura – bu Qanunda nəzərdə tutulmuş məqsədlərin həyata keçirilməsi üçün mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının yanında yaradılan məşvərətçi qurum” dur.

Digər ictimai iştirakçılıq formaları aşağıdakılardır:

İctimai müzakirə – ictimai əhəmiyyətli qərarların qəbulu zamanı müvafiq məsələlər barəsində əhalinin müxtəlif təbəqələrinin təkliflərinin hazırlanması üçün aidiyyəti dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətli nümayəndələrinin, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının nümayəndələrinin, ayrı-ayrı vətəndaşların, mütəxəssis və ekspertlərin iştirakı ilə təşkil olunmuş yığıncaq.

İctimai dinləmə – hüquqi aktların layihələrinə, dövlət və cəmiyyət həyatının ayrı-ayrı məsələlərinə dair ictimaiyyətlə məsləhətləşmələrin keçirilməsi və vətəndaşların məlumatlandırılması üçün aidiyyəti dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətli nümayəndələrinin, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının nümayəndələrinin, ayrı-ayrı vətəndaşların, mütəxəssis və ekspertlərin iştirakı ilə təşkil olunmuş yığıncaq.

İctimai rəyin öyrənilməsi – dövlət və cəmiyyət həyatının ayrı-ayrı məsələlərinə dair əhalinin müxtəlif təbəqələrinin rəyinin öyrənilməsi məqsədi ilə sosioloji sorğuların və diğər oxşar tədbirlərin keçirilməsi

“Hüquqi aktların layihələrinin ictimai müzakirəsi – hüquqi aktların layihələrinin onların hazırlanmasında iştirak edən şəxslərin, habelə vətəndaş cəmiyyəti institutlarının, ayrı-ayrı vətəndaşların, ekspertlərin və mütəxəssislərin iştirakı ilə araşdırılması, təhlil edilməsi və qiymətləndirilməsi.

Yazılı məsləhətləşmə – hüquqi aktların layihələrinə dair vətəndaş cəmiyyəti institutlarının rəylərinin öyrənilməsi üçün mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanları tərəfindən onlara müraciət edilməsi və yazılı formada təqdim olunmuş rəy, irad və təkliflərin təhlil edilməsi, ümumiləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi.

Beynəlxalq sənədlərdə ictimai iştirakçılıq

Beynəlxalq qətnamələrdə, müqavilələrdə və digər sənədlərdə 30 ildən artıqdır ki, qərarların qəbuluna ictimaiyyətin cəlb olunmasının zəruriliyi vurgulanır. BMT-nin bir neçə qətnaməsində müxtəlif təşkilatların, fərdlərin və marginallaşmış qrupların öz rəylərini ifadə etmək hüququnun tanınmasının vacibliyi vurgulanıb (məsələn, "Hamiliqlə tanınan insan hüquqlarının və əsas azadlıqların təsviqində və qorunmasında cəmiyyətdəki fərdlərin, qrupların və orqanların hüquq və vəzifələri haqqında Bəyannamə", "Siyasi həyatda bərabər iştirakçılıq haqqında" 2013-cü il tarixli qətnamə, "Siyasi və ictimai məsələlərdə bərabər iştirakçılıq haqqında" BMT-nin İnsan Hüquqları Şurasının 2014-cü il tarixli qətnaməsi).

Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın (MSHBP) 25-ci maddəsində nəzərdə tutulur ki, hər kəs hər hansı ayrı-seçkilik və əsassız məhdudiyyətlər olmadan dövlət işlərinin aparılmasında birbaşa və ya azad surətdə seçdiyi nümayəndələri vasitəsilə iştirak etmək hüququna və imkanına malik olmalıdır.

Həmçinin Avropa Şurası və onun orqanları və komitələri tərəfindən bir sıra sənədlər qəbul edilib. İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiya ifadə azadlığını və toplaşmaq və birləşmək azadlığını qoruyur. "Birgə həyata keçirildikləri təqdirdə onlar hakimiyətin cavabdehlik daşıdığı tam əhatəli və səmərəli balanslaşdırma sisteminə dəstək vermiş olurlar. Bu hüquqlardan istifadənin təmin edilməsi idarəciliyin bütün səviyyələrində qərarların qəbul edilməsində vətəndaş cəmiyyətinin aktiv iştirakinin zəruri şərtidir".

Avropa Şurası həmçinin, ictimai iştirakçılığın müxtəlif formaları və vasitələri ilə əlaqədar bir sıra tövsiyələr qəbul edib (məsələn, "Elektron demokratiya (e-demokratiya) haqqında" Nazirlər Komitəsinin üzv dövlətlərə CM/Rec(2009)1 sayılı tövsiyəsi, "Vətəndaşların yerli ictimai həyatda iştirakı haqqında" Nazirlər Komitəsinin üzv dövlətlərə CM/Rec(2001)19 sayılı tövsiyəsi, "Yerli və regional səviyyədə

ıştirakçılığın və iştirakçılıq siyasetinin qiymətləndirilməsi, yoxlanılması və monitorinqi haqqında” Nazirlər Komitəsinin üzv dövlətlərə CM/ Rec(2009)2 sayılı tövsiyəsi.

2017-ci ildə Nazirlər Komitəsi ictimai iştirakçılıq üçün yeni istiqamətləndirici sənəd rolunu oynayan “Siyasi qərarlarin qəbulunda vətəndaş iştirakçılığının rəhbər prinsipləri” (“Rəhbər prinsiplər”) adlı sənəd qəbul edib.

İctimai iştirakçılığın əslində nədən ibarət olduğunu qısaca təsvir etmək üçün biz iştirakçılığın təşviq etməyə çalışdığı və Beynəlxalq İctimai İştirakçılıq Assosiasiyanın qeyd etdiyi aşağıdakı əsas dəyərləri göstərə bilərik:

- ▶ qərarların təsir göstərə biləcəyi və ya qərarlarda maraqları olan şəxslərin qərarların qəbulu prosesinə cəlb olunması;
- ▶ iştirakçıların prosesdə necə iştirak edəcəklərini planlaşdırmaq üçün onlardan təkliflərin alınması;
- ▶ prosesə səmərəli şəkildə töhfə verə bilmələri üçün iştirakçılara zəruri məlumatların verilməsi;
- ▶ qərar qəbul edənlər də daxil olmaqla bütün iştirakçıların tələbatlarının və maraqlarının qəbul edilməsi və iştirakçılara çatdırılması;
- ▶ ictimaiyyətin təkliflərinin qərara təsir göstərə bilməsinə imkan yaradılması;
- ▶ təkliflərinin qərara necə təsir göstərdiyi barədə ictimaiyyətin məlumatlandırılması

İctimai iştirakçılığın əsas prinsipləri

Beynəlxalq təşkilatların bir sıra müxtəlif sənədlərində ictimai iştirakçılığın əsas prinsipləri müəyyən edilir, bunaqlar ictimai iştirakçılığın uğurlu və səmərəli olmasını təmin edən prinsiplərdir. Bu baxımdan “Rəhbər prinsiplər”də aşağıdakı prinsiplər vurğulanır:

- ▶ bütün iştirakçılar arasında dürüst qarşılıqlı fəaliyyətlərin və qarşılıqlı inamın təməli qismində qarşılıqlı hörmətin olması;
- ▶ açıqlıq, şəffaflıq və hesabatlılıq;
- ▶ bütün iştirakçılarla əks əlaqə təmin edilməklə onların rəylərinə reaksiya verilməsi;
- ▶ ən əlverişsiz və ən həssas durumda olanların rəyləri də daxil olmaqla bütün rəylərin dinlənilməsi və nəzərə alınması üçün ayrı-seçkiliyin olmamasının və tam əhatəliliyin təmin edilməsi;
- ▶ xüsusi maraqları və tələbatları olan qruplar, məsələn, gənclər, ahıllar, əlillər və ya azlıqlar da daxil olmaqla bütün qruplar üçün gender bərabərliyinin və bərabər iştirakçılığın təmin edilməsi;
- ▶ iştirakçılıq prosesində aydın dildən və münasib offlayn və ya onlayn vasitələrdən və hər hansı digər vasitələrdən istifadə etməklə prosesin əlçatanlığının təmin edilməsi;

İctimai dinləmə və ictimai müzakirə necə keçirilməlidir?

“İctimai iştirakçılıq haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilən iştirakçılıq formalarıdır. Bu formalar biri-birindən əsasən məqsədinə görə fərqlənirlər. Qalan digər məsələlərlə bağlı tələblər hər iki iştirakçılıq forması üçün eynidir.

I. İctimai dinləmə və ictimai müzakirə nədir?

İctimai dinləmə – hüquqi aktların layihələrinə, dövlət və cəmiyyət həyatının ayrı-ayrı məsələlərinə dair ictimaiyyətlə məsləhətləşmələrin keçirilməsi və vətəndaşların məlumatlaşdırılması üçün aidiyəti dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətli nümayəndələrinin, hüquqi şəxslər və vətəndaş cəmiyyəti institutlarının nümayəndələrinin, ayrı-ayrı vətəndaşların, mütəxəssis və ekspertlərin iştirakı ilə təşkil olunmuş yığıncaqdır.

İctimai müzakirə – ictimai əhəmiyyətli qərarların qəbulu zamanı müvafiq məsələlər barəsində əhalinin müxtəlif təbəqələrinin təkliflərinin hazırlanması üçün aidiyəti dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətli nümayəndələrinin, hüquqi şəxslər və vətəndaş cəmiyyəti institutlarının nümayəndələrinin, ayrı-ayrı vətəndaşların, mütəxəssis və ekspertlərin iştirakı ilə təşkil olunmuş yığıncaqdır.

II. İctimai dinləmə və ictimai müzakirə nə üçün təşkil edilir?

Anlayışlardan göründüyü kimi: 1) ictimai dinləmə - hüquqi aktların layihələrinə, dövlət və cəmiyyət həyatının ayrı-ayrı məsələlərinə dair ictimaiyyətlə məsləhətləşmələrin keçirilməsi və vətəndaşların məlumatlaşdırılması üçün; 2)

İctimai müzakirə – ictimai əhəmiyyətli qərarların qəbulu zamanı müvafiq məsələlər barəsində əhalinin müxtəlif təbəqələrinin təkliflərinin hazırlanması üçün təşkil olunur.

Qanunun müəyyən etdiyi bu formal məqsədlərdən başqa ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin təşkilinin səbəbləri kimi aşağıdakılardan çıxış edir:

- **Məsələ və vəkillik kampaniyası ilə bağlı müzakirələr açmaq;**
- **İcma ilə ünsiyyət qurmaq və ehtiyacları aydınlaşdırmaq;**
- **Məsələ ilə bağlı cəmiyyətin məlumatlılığını artırmaq;**
- **Medianın diqqətini cəlb etmək;**
- **Xalqın daha çox hissəsini məsələ haqqında düşünməyə sövq etmək;**
- **Yeni tərəfdaşlar qatmaq;**
- **Problemin həlli yollarını tapmaq;**
- **Problem və onun həlli yolları haqqında məlumat toplamaq;**
- **Cəmiyyətdən impuls almaq vəs.**

İctimai dinləmələr və ictimai müzakirələr vaxt və pul baxımından böyük bir xərc tələb etmir və mesajın xalqa, mediyaya və məmurlara çatdırması üçün yaxşı bir alətdir.

II. İctimai dinləmənin və ictimai müzakirənin təşəbbüsçüləri kim ola bilər?

İctimai dinləmənin və ictimai müzakirənin təşəbbüsçüləri kimi aşağıda sadalanan subyektlər ayrılıqda və yaxud birgə çıxış edə bilərlər:

- Dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanları**

Dövlət orqanı Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilmiş hüdudlarda dövlətin məqsəd və funksiyalarını həyata keçirən, Azərbaycan Respublikasının dövlət bütçəsindən, Naxçıvan Muxtar Respublikasının bütçəsindən maliyyələşdirilən, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun olaraq yaradılan dövlət təsisatıdır.

Yerli özünüidarəetmə orqanları kimi bələdiyyələr və vətəndaşların yiğincaqları çıkış edirlər. Bələdiyyə - qanunla müəyyən edilmiş ərazi hüdudları daxilində yerli özünüidarəetmə formasıdır. Vətəndaşların yiğincaqları - əhalisi 500 nəfərdən az olan bələdiyyələrdə yerli əhəmiyyətli məsələlərə münasibət bildirmək, təkliflər irəli sürmək, kollektiv rəy söyləmək, qərarlar qəbul etmək məqsədi ilə həmin bələdiyyə ərazilərində vətəndaşlar tərəfindən keçirilir.

- Hüquqi şəxslər**

Hüquqi şəxslər müəssisələr, idarələr və təşkilatlardır. Hüquqi şəxs qanunla müəyyənləşdirilən qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş, xüsusi yaradılmış elə bir qurumdur ki, mülkiyyətində ayrıca əmlakı vardır, öz öhdəlikləri üçün bu əmlakla cavabdehdir, öz adından əmlak və şəxsi qeyri-əmlak hüquqları əldə etmək və həyata keçirmək, vəzifələr daşımaq, məhkəmədə iddiaçı və ya

cavabdeh olmaq hüququna malikdir. Hüquqi şəxsin müstəqil balansı olmalıdır.

- **Vətəndaş cəmiyyəti institutları**

Vətəndaş cəmiyyəti institutları kifayət qədər geniş anlayış olduğundan onun çərçivəsini müəyyən etmək zəruridir. Bu Bələdçinin hədəf aldığı məsələlər üçün vətəndaş cəmiyyəti institutları dedikdə – qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai birliliklər və fondlar), kütləvi informasiya vasitələri, həmkarlar ittifaqları, vətəndaşların təşəbbüs qrupları və bələdiyyələrin məhəllə komitələri anlaşıllır.

- **İctimai şuralar**

İctimai şuralar ictimai iştirakçılığın həyata keçirilməsi üçün mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının yanında seçilər qaydasında yaradılan məşvərətçi qurumdur.

- **Ayrı-ayrı vətəndaşlar**

Fəaliyyət qabiliyyətsizliyi məhkəmə tərəfindən təsdiq edilmiş şəxslər istisna olmaqla 18 yaşı tamam olmuş hər bir Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı ictimai dinləmənin və ictimai müzakirənin təşəbbüsçüsü ola bilər.

III. İctimai dinləmə və ictimai müzakirənin ugurlu olmasına hansı amillər şərtləndirir?

Bir çox məsələlərdə olduğu kimi ictimai dinləmənin və ictimai müzakirənin ugurlu olması onlara ciddi hazırlaşmaqdan, ən xırda nüansları belə diqqətə almaqdan və məsuliyyətli yanaşmadan asılıdır. Aşağıda təqdim edilən tövsiyələr dinləmənin və müzakirənin ugurlu

təşkili və keçirilməsi üçün faydalıdır:

- **Dinləmənin və müzakirənin keçirilməsi məqsədinin müəyyən edilməsi** ilk addım olmalıdır. Bununla nəyə nail olmaq istədiyiniz öncədən sizə aydın olmalıdır. Məqsədinizi bilmək, mümkün olan ən yaxşısını etməkdə sizə kömək edəcəkdir. Məqsəd ictimai əhəmiyyət kəsb etməli və ictimai ehtiyacların təmin edilməsinə xidmət etməlidir. Məsələn, mövzu bilavasitə müəyyən qrup insanların və yaxud icmanın maraqlarına aid hər hansı qərar layihəsinin hazırlanması üçün məsləhətləşmələrin keçirilməsi, vətəndaşların qərar layihəsi ilə tanış edilməsi, qərar layihəsinin müzakirəsinin aparılması, təkliflərin və rəylərin öyrənilməsi və s. ola bilər;
- **Dinləmənin və müzakirənin mövzusu barədə maraqlı tərəflərin məlumatlandırılması** önemli şərtlərdəndir. Maraqlı tərəflər o şəxslərdir ki, qarşıya qoyduğunuz məqsədin reallaşması həm də onların maraqlarına uygundur. Bu şəxslərin müəyyən olunması və prosesə cəlb edilməsi ilə onların dəstəyini almaq fürsəti qazanacaq və gücünüzə güc qatmış olacaqsınız. Məlumatlandırmaın rəsmi məktub şəkildə edilməsi niyyətinizin ciddiliyinin göstərilməsi üçün arzuolunandır;
- **Dinləmələrə və müzakirələrə ekspertlərin və mütəxəssislərin cəlb edilməsi** ilə yığıncağın predmetinə daxil olan məsələlərə dair dürüst, aydın və peşəkar münasibəti təmin etmiş olacaqsınız.
- **Problemin müstəqil və geniş təhlilinin aparılması** ilə siz əhəmiyyətli üstünlük'lərə malik olacaqsınız. Bu sizə problemin mahiyyətini və miqyasını müəyyən edilmə-

Predmet üzrə obyektiv rəyin öyrənilməsində, təkliflərin hazırlanmasında, boşluqların müəyyən edilməsi və aradan qaldırılmasında onların töhfəsi əvəzsiz olacaqdır;

- sinə, təkliflərin səmərələliyinin qiymətləndirilməsinə, problemin həllinə alternativ baxışın formalaşmasına, yığıncağın daha səmərəli şəkildə aparılmasına və doğru nəticələrin hasil edilməsinə imkan verəcəkdir;
- **Tələb olunduğu hallarda alternativ layihələrin və təkliflərin müzakirəye çıxarılması** sizin problemə fərqli baxışın məhsulu kimi ortaya çıxacaqdır. Heç də düşünmək lazımdır ki, məmurlar hər şeyin yaxşısını bilirlər və onlar gündəlik yaşadığınız problemlərlə sizin qədər tanışdırırlar. Bu cür təsəvvürlərdən uzaq olmaqda və problemə müstəqil baxışın olmasında hər zaman fayda vardır. Problemin səmərəli həllini hədəfləyən alternativlər seçim imkanlarını artırmaqla ən yaxşı ideyaların həyata vəsiqə almasına şans yaradır;
 - **Dinləmənin və müzakirənin mövzusuna aidiyəti dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətli nümayəndələrinin iştirakının təmin edilməsi** gündəlikdə duran məsələnin qəbul edilənliliyini və həyata keçirilmə təminatlarını artırır. Səlahiyyətli şəxsin iştirakı hər şeydən önce yığıncaq iştirakçıları ilə onun arasında qarşılıqlı əlaqənin qurulması, onun problemlə daha yaxından tanış olması və problemin həlli zərurətinə rəsmi qurumlarda inamın formalaşdırılması üçün də əhəmiyyətlidir;

IV. İctimai dinləmə və ictimai müzakirə necə təşkil edilir?

İctimai dinləmə və ictimai müzakirə buna təşəbbüs göstərən subyekt tərəfindən təşkil edilir. Bunu təşəbbüsçü bilavasitə özü və yaxud yüksək təşkilatçılıq qabiliyyəti olan başqa birisini cəlb etməklə edə bilər. Hər iki növdən olan yığıncağın təşkili zamanı aşağıda təqdim edilən tövsiyyələr bu işdə bələdçiniz ola bilər:

- **Dinləmənin və müzakirənin mövzusunun dəqiqləşdirilməsi** ilə məqsədinizin nə olduğunu

Dinləmənin və müzakirənin keçirilməsi yerinin, vaxtının və müdətinin müəyyən edilməsi də texniki hazırlıq işləri sırasında yer alan əsas məsələlərdəndir. Yer dəvət ediləcək şəxslərin sayına adekvat və əksəriyyət üçün əlçatan olmalıdır. Eləcədə müəyyən edilmiş vaxtin və müddətin də dəvətlilər üçün uyğun olması vacib şərtlərdəndir. Dinləmə və müzakirənin əksəriyyət üçün uyğun olmayan günə təyin edilməsi və yaxud uyğun saatların seçiləməsi halında ugursuzluq qəciilməzdür. Qeyd edilən texniki hazırlıq işləri zamanı yerli kontekst, şərait, ənənələr və s. kimi amillərin nəzərə alınması sizi ugursuzluqdan sığortalayacaqdır.

ruzəcilərin müəyyən etməsi olmalıdır. Məruzələrin mövzusu dinləmənin və müzakirənin əsas mövzusu ilə uzlaşmalı və onu təmamlamalıdır. Məruzələrin mövzusunun müəyyən edilməsində cəlb edəcəyiniz məruzəçi sizə yardımçı ola bilər. Əsas mövzunu və məqsədinizi xatırlatmaqla məruzəciyə uygun mövzu seçimi üçün ipuçları vermiş olarsınız. Təcrübəli məruzəçi üçün verdiyiniz informasiyalar əsasında mövzunu müəyyən etmək çətin olmayıcaqdır;

- İştirakçıların seçiləməsi prinsiplərinin müəyyənləşdirilməsi** dəvət ediləcək şəxslərin çevrəsinin müəyyən edilməsini müəyyən etməyə imkan verəcəkdir. Prinsiplər dinləmə və ya müzakirənin predmetinə görə müxtəlif ola bilər. Məsələn, əgər dinləmə və ya müzakirə bələdiyyənin aztəminatlı əhali qrupunun

müəyyən etmiş olacaqsınız. Mövzunun yaxşı ifadə edilməsi sizin problemə nə qədər aidiyyatı şəxs olduğunu təqdimatı olmaqla bərabər, həm də ona ictimai marağı artırılmış olacaqdır. Bunun üçün də mövzunun adının müəyyənləşdirilməsində bu işə aidiyyatı olan şəxslərlə məsləhətləşmək ən doğru seçim olardı. Ugurlu başlanğıcın prosesin ugurla davam etməsinin əsas şərtlərindən olması yaddan çıxarılmamalıdır;

- Əsas məruzələrin mövzusunun və mə-**

edilməsi növbəti vəzifəniz mövzusu dinləmənin və müzakirənin əsas mövzusunu ilə uzlaşmalı və onu təmamlamalıdır. Məruzələrin mövzusunun müəyyən edilməsində cəlb edəcəyiniz məruzəçi sizə yardımçı ola bilər. Əsas mövzunu və məqsədinizi xatırlatmaqla məruzəciyə uygun mövzu seçimi üçün ipuçları vermiş olarsınız. Təcrübəli məruzəçi üçün verdiyiniz informasiyalar əsasında mövzunu müəyyən etmək çətin olmayıcaqdır;

dəstəklənməsi ilə bağlı təşkil edilirsə, burada əsasən bələdiyyənin rəsmi şəxslərinin və problemin aid olduğunu vətəndaş qruplarının iştirakına önəm verilməlidir və onlar əsas dəvətlilər sırasında olmalıdır. Ümumilikdə siə dinləmə və müzakirə açıq keçirilməli və maraqlı olan hər kəsin iştirakına şərait yaradılmalıdır.

- **İştirakçıların dəvət edilməsi formalarının müəyyənləşdirilməsi** alternativlərin artdığı indiki zamanında yerli xüsusiyyətlərə, şəraitə və imkanlara görə müəyyən edilməlidir. Bakı və Gəncə kimi İKT-nin geniş tətbiq edildiyi şəhərlərdə keçərli olan formalar, ucqar kənd və qəsəbələr üçün keçərli olmayıcaqdır. Bunun üçün də dəvətin e-mail, yazılı məktub, telefon və s. formalarının seçilməsində qeyd edilən şərtlər diddətə alınmalıdır.
- **Dinləmə və müzakirəni aparmaq bacarıqlarına sahib fasilitatorun müəyyən edilməsi** mütləqdir. Bu iştirakçılarından olmamalı və məsələ və ya problem hər iki tərəfi eyni dərəcədə narahat edirsə, heç bir tərəflə əlaqəsi olmayan qərəzsiz şəxs olmalıdır. Fasilitatorun işi yığıncağı açmaq, onun məqsədi haqqında məlumat vermək, məruzəçiləri təqdim etmək, müzakirəyə rəhbərlik etmək və bütün iştirakçıların dinlənilməsinə şərait yaratmaqdır. Hər hansı anlaşılmazlığın olmaması və yığıncağın gündəlik üzrə keçirilməsini təmin etmək üçün təşəbbüskar öncədən fasilitatorla görüşməli və onu təlimatlaşdırmalıdır;
- **Kütləvi informasiya vasitələri və ictimaiyyət üçün elan xarakterli məlumatların hazırlanması və paylaşılması** dinləmə və müzakirənin təşkilinin sonuncu mərhələsini təşkil edir. Məlumatın hazırlanması və paylaşılması üsullarını müəyyən etməkdə təşəbb-

büşkar sərbəstdir. Bu yerli mediaya tədbir barədə xəbərdarlıq edən press-reliz göndərmək, yerli radio və televiziyyada elanlar vermək, tədbir haqqında broşuralar hazırlamaq və s. formalarda edilə bilər. Qanunvericiliyin tələbinə görə ictimai dinləmənin və ictimai müzakirənin keçirilməsi barədə elan təşəbbüskarın internet səhifəsində və ya kütləvi informasiya vasitələrində tədbirdən ən azı yeddi iş günü əvvəl dəqiq vaxt və yer göstərilməklə yerləşdirilməlidir.

V. İctimai dinləmə və ictimai müzakirə necə keçirilir?

Təşəbbüsçü olaraq dinləmə və müzakirə günü gündəlikdə qoyulan məsələlər üzrə inanılmaz dərəcədə hazırlanılısınız. Bütün faktları bilməli, öz rəqiblərinizin mövqeləri üçün dəlilləri və əks fikirləri anlamalı və hər hansı bir suala ritorikadan daha çox cavab verməyi bacarmalısınız. Rahat görünə bilsəniz və hər kəsin verdiyi sualları cavablandırısanız yiğincağın ugurlu olmasına əmin ola bilərsiniz.

Qısa bir giriş ilə başlayın. Hansı şəkildə olursa olsun başlangıçda bir neçə dəqiqə ərzində məsələnin qısa təsvirini və yiğincağın məqsədləri haqqında məlumat vermək vacibdir. İştirakçıları gündəliklə tanış etməklə bərabər, əsas məruzəçiləri də təqdim etməyi unutmayın.

Hər kəsin fikrini ifadə etməsinə imkan verin. Dinləmə və müzakirənin nəzərdə tutuldugundan çox davam etməsinin qarşısını almaq üçün reqlamentin müəyyən edilməsi ən yaxşı üsuldur. Çıxış etmək istəyində olan şəxslərin miqdardından asılı olaraq 2-3 dəqiqəlik reqlament müəyyən etməklə hər kəsi razı salmış olacaqsınız.

Yığıncaqdan qeydlər götürün. Bu, yalnız kimin çıxış etdiyi və nə deyildiyi barədə qeydlər aparmaq deyil, neçə nəfərin iştirak etməsi, görkəmli və ya nüfuzlu şəxslərin olması barədə ümumi bir fikir əldə etmək deməkdir. Bu cür insanların dinləmədə və müzakirədə hansı mövqedə olmasını bilmək həmişə vacibdir. Qeydlər sizə sonradan yekun nəticələrin ümumiləşdirilməsi və media üçün açıqlamanın hazırlanması üçün də lazımlı olacaqdır.

VI. İctimai dinləmənin və ictimai müzakirənin yekununda hansı sənəd qəbul edilir?

- Vətəndaş cəmiyyəti institutları və hüquqi şəxslər tərəfindən keçirildiyi təqdirdə ictimai dinləmənin yekun sənədi dinləmə zamanı açıqlanmış əsas fikir, rəy və təkliflərin icmalı formasında hazırlanır, ictimai dinləməyə sədrlik edən tərəfindən imzalanır və dinləmə başa çatdıqdan sonra ən gec üç iş günü müddətində aidiyyəti dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarına və kütləvi informasiya vasitələrinə təqdim olunur.
- Vətəndaş cəmiyyəti institutları və hüquqi şəxslər tərəfindən keçirildiyi təqdirdə ictimai müzakirənin yekun sənədi rəy və təkliflər formasında qəbul edilir, iclasın sədri tərəfindən imzalanır və müzakirə başa çatdıqdan sonra ən gec üç iş günü müddətində aidiyyəti dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarına və kütləvi informasiya vasitələrinə təqdim olunur.

İctimai dinləmənin və ictimai müzakirənin yekun sənədlərinə “Vətəndaşların müraciətləri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq baxılır.

Mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının hazırladıqları hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin keçirilməsi

“İctimai iştirakçılıq haqqında” qanunda məsləhətləşmələrin bir neçə növü, o cümlədən yazılı məsləhətləşmələr nəzərdə tutulub. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2014-cü il 30 may tarixli 172 nömrəli qərarı ilə “Mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının hazırladıqları hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin keçirilməsi Qaydası” təsdiq edilib. Bu Qaydaya görə Mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının hüquqi aktlarının layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin təşəbbüsçüsü həmin mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanları, vətəndaş cəmiyyəti institutları, ictimai şuralar, hüquqi şəxslər və ayrı-ayrı vətəndaşlar ola bilərlər.

Mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının hazırladıqları hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə həmin hüquqi aktların layihələrinə dair ictimaiyyətlə məsləhətləşmələrin keçirilməsi və vətəndaşların məlumatlandırılması məqsədi ilə aidiyəti orqanların səlahiyyətli nümayəndələrinin, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının, hüquqi şəxslərin, ayrı-ayrı vətəndaşların, mütəxəssis və ekspertlərin iştirakı ilə keçirilir.

Hər bir mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti və yerli özünüidarə etmə orqanı özünün rəsmi internet səhifəsində xüsusi bölmə ayırmalı və həmin səhifədə “elektron hökumət” portalına keçidi təmin etməlidir. Bu qurumlar hazırladıqları normativ hüquqi aktların layihələrini razılaşdırılması üçün göndərildiyi andan özünün rəsmi internet səhifəsinin xüsusi bölməsində yerləşdirməlidirlər. Eyni zamanda bu

quurmlar vətəndaş cəmiyyəti institutlarının, hüquqi şəxslərin, ayrı-ayrı vətəndaşların, mütəxəssis və ekspertlərin rəy, irad və təkliflərinin alınması məqsədi ilə layihələrin 60 gün, yuxarı icra orqanı tərəfindən normativ hüquqi aktın layihəsinin hazırlanması üçün 3 ay və ya daha az müddət müəyyən edildikdə, 10 gün müddətində həmin orqanların rəsmi internet səhifəsinin xüsusi bölmələrində qalmasını təmin edirlər.

Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanının rəsmi internet səhifəsinin xüsusi bölməsində normativ hüquqi aktın layihəsi ilə birlikdə layihənin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin hansı aktının icrası məqsədi ilə qəbul olunduğu, ictimai dinləmənin və müzakirənin vaxtı və keçirilməsi müddəti, rəy, irad və təkliflərin təqdim olunması qaydası, onlara baxılması və nəticələrin açıqlanacağı müddətlər barədə məlumatı yerləşdirirlər.

Yerli icra hakimiyyəti orqanının rəsmi internet səhifəsinin xüsusi bölməsində normativ xarakterli aktın layihəsi ilə birlikdə layihənin hansı normativ hüquqi akt əsasında qəbul olunması və həmin normativ hüquqi aktın müvafiq norması, ictimai dinləmənin və müzakirənin vaxtı və keçirilməsi müddəti, rəy, irad və təkliflərin təqdim edilməsi qaydası, onlara baxılması və nəticələrin açıqlanacağı müddətlər barədə məlumatları yerləşdirirlər.

Vətəndaş cəmiyyəti institutlarının, hüquqi şəxslərin, ayrı-ayrı vətəndaşların, mütəxəssis və ekspertlərin hüquqi akt layihəsinə dair verdikləri rəy, irad və təkliflərin özünün rəsmi internet səhifəsinin xüsusi bölməsində saxlanılmasını təmin edtməli və digər istifadəçilərə bu rəy, irad və təkliflərlə tanış olmaq imkanını yaratmalıdır. Layihələrə dair təqdim olunmuş rəy, irad və təkliflərə baxılmasının nəticələri barədə ictimaiyyəti məlumatlaşdırılmalı və, rəy, irad və təkliflər nəzərə alınmaqla layihədə dəyişikliklər edildiyi halda layihənin yenilənmiş mətnini həmin orqanların rəsmi internet səhifəsində yerləşdirməlidirlər.

İctimai dinləmə və ictimai müzakirədə aidiyyəti döv-

lət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətli nümayəndələrinin məlumatlandırılması məqsədi ilə ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin keçiriləcəyi rəsmi internet səhifəsinin ünvanı, vaxtı və keçirilməsi müddəti barədə onlara rəsmi bildiriş göndərirlər.

Aidiyyəti orqanların, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının, hüquqi şəxslərin və ayrı-ayrı vətəndaşların təklifi və ya öz təşəbbüsü əsasında ictimai dinləmə və müzakirəni təşkil edən dövlət orqanının qərarı ilə hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirələr yığıncaq formasında keçirilə bilər.

Bu halda ictimai dinləməni və ictimai müzakirəni təşkil edən dövlət orqanı belə yığıncağın vaxtı, müddəti, keçiriləcəyi yer, keçirilməsi qaydası və nəticələrin açıqlanacağı müddətlər barədə məlumatı öz internet saytında yerləşdirir. Belə yığıncaqda aidiyyəti dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətli nümayəndələrinin, mütəxəssis və ekspertlərin iştirakının təminini məqsədi ilə onlara ictimai dinləmə və müzakirəni təşkil edən dövlət orqanı tərəfindən yığıncağın keçirilməsi vaxtı və yeri göstərilmək-lə rəsmi dəvət göndərilir.

İctimai dinləmə və ya ictimai müzakirəyə çıxarılan hüquqi aktın layihəsinə onun qəbul olunması zərurətinin əsaslandırılması, hüquqi tənzimləmənin təsirinin qiymətləndirilməsi əlavə edilməlidir. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim ediləcək hüquqi aktların layihələri dövlət büdcəsinin vəsaitindən istifadəni nəzərdə tutarsa, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin maliyyə ekspertizasının rəyi də (əldə olunduqdan sonra) əlavə edilməlidir.

İctimai dinləmə və ictimai müzakirələrə bu sahədə fəaliyyət göstərən ekspertlərin və mütəxəssislərin cəlb edilməsi təmin olunmalıdır.

Mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının hazırla-

dıqları hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin keçirilməsi ilə bağlı aşağıdakı tələblər müəyyənləşdirilib:

- İctimai dinləmə və ictimai müzakirəsi açıq keçirilməlidir.

- Fəaliyyət qabiliyyətinə malik istənilən vətəndaş, hüquqi şəxs və vətəndaş cəmiyyəti institutları ictimai dinləmə və ictimai müzakirələrdə iştirak edə və müzakirə olunan məsələ barədə öz mülahizələrini bildirə bilərlər.

- Hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirələrin keçirilməsi zamanı vətəndaş cəmiyyəti institutlarının, hüquqi şəxslərin, mütəxəssis və ekspertlərin əsaslandırılmış rəy, irad və təkliflərinə baxılmır.

İctimai müzakirə və dinləmələr zamanı vətəndaş cəmiyyəti institutları, hüquqi şəxslər, ayrı-ayrı vətəndaşlar, mütəxəssis və ekspertlər tərəfindən verilmiş aşağıdakı rəy, irad və təkliflər nəzərə alınır:

- daha üstün hüquqi qüvvəyə malik hüquqi aktlarla ziddiyət təşkil edən rəy, irad və təkliflər;

- "Normativ hüquqi aktlar haqqında" Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Qanununun 8-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş normayaratma fəaliyyətinin əsas prinsiplərinə zidd olan rəy, irad və təkliflər;

- hüquqi aktın layihəsində sui-istifadə amilləri yaradacaq rəy, irad və təkliflər;

- çoxun azı ehtiva etməsi prinsipi nəzərə alınaraq, yalnız müəyyən mənafelər qrupunun maraqlarını müdafiə edən rəy, irad və təkliflər;

- hüquqi tənzimləmə dairəsinə aid olmayan rəy, irad və təkliflər;

- verilən rəy, irad və təkliflərdə göstərilən fikirləri tam əhatə edən qanunvericilik normaları mövcud olduqda.

- Verilmiş təkliflərə "Vətəndaşların müraciətləri haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq

baxılır.

- İctimai dinləmə və ictimai müzakirə zamanı verilmiş müvafiq rəy və təkliflər bu məqsədə uyğun hesab edilmədikdə, rəy və təklifi verən şəxsə bu barədə əsaslandırılmış cavab göndərilir və ya şəxsən təqdim olunur.

Mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının hazırladıqları hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin yekun sənədi

- Hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmənin yekun sənədi dinləmə zamanı açıqlanmış əsas fikir, rəy və təkliflərin icmalı formasında qəbul edilir. Mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının hazırladıqları hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai müzakirənin yekun sənədi rəy və təkliflər formasında qəbul edilir.

Yerli özünüidarəetmə orqanlarının hazırladıqları hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin təşkili və keçirilməsi

Yerli özünüidarəetmə orqanlarının hazırladıqları hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin təşkili və keçirilməsi zamanı aşağıdakı xüsusiyyətlər nəzərə alınır:

- hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirələrdə müvafiq bələdiyyə ərazisində yaşayın və ya fəaliyyət göstərən vətəndaşlar, hüquqi şəxslər və vətəndaş cəmiyyəti institutları iştirak edə bilərlər;

- həmin hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirə yerli özünüidarəetmə orqanlarının hüquq məsələləri daimi komissiyasının və ya bələdiyyə sədrinin müəyyən etdiyi bələdiyyə üzvü və ya qulluqçusu-nun iştirakı ilə müvafiq bələdiyyə sədrleri tərəfindən təşkil edilir.

Şəhər və şəhər rayonu bələdiyyələrində bələdiyyə sədri

hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin təşkili məqsədi ilə

özünün rəsmi internet səhifəsində xüsusi bölmə ayırrıv və həmin səhifədə “elektron hökumət” portalına keçidi təmin edir;

- hazırladığı normativ hüquqi aktların layihələrini razılaşdırılması üçün göndərildiyi andan özünün rəsmi internet səhifəsinin xüsusi bölməsində yerləşdirir;

hazırladığı normativ xarakterli aktların layihələrini razılaşdırılması üçün göndərildiyi andan özünün rəsmi internet səhifəsinin xüsusi bölməsində yerləşdirir;

- vətəndaş cəmiyyəti institutlarının, hüquqi şəxslərin, ayrı-ayrı vətəndaşların, mütəxəssis və ekspertlərin rəy, irad və təkliflərinin alınması məqsədi ilə layihələrin 60 gün, yuxarı icra orqanı tərəfindən normativ hüquqi aktın layihəsinin hazırlanması üçün 3 ay və ya daha az müddət müəyyən edildikdə, 10 gün müddətində həmin orqanların rəsmi internet səhifəsinin xüsusi bölmələrində qalmasını təmin edirlər;

- rəsmi internet səhifəsinin xüsusi bölməsində normativ xarakterli aktın layihəsi ilə birlikdə layihənin hansı normativ hüquqi akt əsasında qəbul olunması və həmin normativ hüquqi aktın müvafiq norması, ictimai dinləmənin və müzakirənin vaxtı və keçirilməsi müddəti, rəy, irad və təkliflərin təqdim edilməsi qaydası, onlara baxılması və nəticələrin açıqlanacağı müddətlər barədə məlumatları yerləşdirirlər;

- ictimai dinləmə və ictimai müzakirədə aidiyyəti dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətli nümayəndələrinin məlumatlandırılması məqsədi ilə ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin keçiriləcəyi rəsmi internet səhifəsinin ünvanı, vaxtı və keçirilməsi müddəti barədə onlara rəsmi bildiriş göndərilərlər.

- Qəsəbə və kənd bələdiyyələrində bələdiyyə sədri hüquqi aktların layihələrinə dair ictimai dinləmə və ictimai müzakirənin təşkili məqsədi ilə kənd ərazisində hamının

görə biləcəyi yerdə yerləşdirilən məlumat lövhəsində normativ xarakterli aktın layihəsi ilə birlikdə layihənin hansı normativ hüquqi akt əsasında qəbul olunması və həmin normativ hüquqi aktın müvafiq norması, ictimai dinləmənin və müzakirənin vaxtı, müddəti, keçiriləcəyi yer, rəy, irad və təkliflərin təqdim edilməsi qaydası, onlara baxılması və nəticələrin açıqlanacağı müddətlər barədə məlumatların göstərilməsini təmin edir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunvericiliyi ilə bələdiyyələrin səlahiyyətinə aid edilməmiş məsələlər, bələdiyyənin rayon və şəhər inzibati ərazi tərkibindən çıxmaq, muxtariyyət elan etmək, bələdiyyələrin dövlət tərəfindən müəyyən edilmiş sərhədlərini dəyişdirmək məqsədi daşıyan layihələr ictimai dinləməyə və ictimai müzakirəyə çıxarıla bilməz.

İctimai iştirakçılıqla bağlı beynəlxalq təcrübədən ən yaxşı nümunələr

Bir çox beynəlxalq qurum və təşkilatlar tərəfindin fevralın 27-si qeyri-hökumət təşkilatlarının beynəlxalq günü kimi qeyd edilir. İlk dəfə bu günə həsr edilmiş beynəlxalq tədbirlər 2014-cü ildə keçirilmişdi. Bundan sonra artıq adət formasını alıb. Bu gün artıq altı kontinentdə yerləşən 89 ölkədə müvafiq gündə müxtəlif səviyyəli (QHT, yerli bələdiyyə və bəzən hökumət səviyyəsində) tədbirlər keçirilir. Tədbirlər faktiki olaraq müasir beynəlxalq idarəetmə sistemində QHT rolunun təcəssümüdür. Müasir dünya üzrə yüz minlərlə qeyri-hökumət və qeyri-kommersiya təşkilatı hesablaşmaq mümkündür. Avtonom, yəni hökumətdən müstəqil olan bu birləşmələr vətəndaş cəmiyyətinin əsas elementi qismində çıxış edir. Cəmiyyət QHT fəaliyyətində iştirakı, yəni ümumi xeyr üçün fəaliyyət göstərmək istəyi və tələbi, faktiki olaraq belə tipli birləşmələri yeni siyasi mədəniyyətin daşıyıcıları qismində xarakterizə etmək imkanı verir.

Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları ictimai faktorlar arasında inam amilinin formalaşmasına xidmət edir. İnam – transaksiya (və ya vasitəçi) xərclərini azaltmağa şərait yaranan amildir. İnam çoxşahəli ictimai quruluş və münasibətləri sadələşdirməyə kömək edir.

Adı siyaset ilə müqayisədə QHT fəaliyyətində mənəvi imperativ və kompromisslər arasında fərq daha azdır. QHT-nin təsiri dövlət hakimiyyətinə əsaslanan yüksək vəzifələr ilə yox, daha çox cəmiyyətdə yaxşı reputasiya və həmvətəndaşlarında yaratdığı inam ilə ölçülür. Vətəndaş aktivistləri öz hərəkatlarını hakimiyyət uğrunda siyasi mübarizə qaydalarına tabe etdirmək istəmədir. Onların cəmiyyətə təsiri məhz bununla bağlıdır. Bir çox hallarda onların hərəkəti dövlət qurum və təşkilatların fəaliyyətinə həllədici təsir göstərib. Bunu nəzərə alaraq, biz bəzi nümunələr əsasında QHT fəaliyyətinin cəmiyyətin həyatında həllədici təsirini təsvir etməyə çalışacağım.

Ukraynda vətəndaş cəmiyyəti dövlət satınalmaları sistemini necə dəyişdi?

Ukraynada 2013-cü sonunda baş vermiş hadisələrdən sonra bir qrup könüllü dövlət satınalma sisteminin islahatı üzərində düşünməyə başladı. Onların məqsədi bu sistem tam və maksimal olaraq şəffaf etmək idi. Nəticədə Aleksandr Starodubtsevin başçılığı altında qeyri-formal aktivist qrupu yarandı. Bu qrup tez bir zamanda satınalma sistemini yaradıb, reallaşdırılmalı idi. Nəticədə onlar hətta dövlət səviyyəsində dəstək də aldılar. 2014-cü ilin mayında o zamanki iqtisadiyyat naziri P. Şeremeta dövlət satınalma sisteminin islahat edilməsinə dair qrup yaratdı. Aktivistlərin bir hissəsi (A. Kuçerenko, A. Starodubtsev, L. Laktionova, T. Mişta, N. Şimko) da bu qrupa daxil oldular.

Onunla paralel və eyni zamanda müvafiq təklifləri nəzərə alaraq, ekspertlərdən və millət vəkillərindən ibarət qanunvericilik komissiyası da çalışırdı. Bu komissiyanın əsas məqsədi müvafiq sahəni tənzimləyən qanunvericiliyin hazırlanması idi. Amma seçki dövrü ilə əlaqədar olaraq, müvafiq sahədə fəaliyyət bir qədər dondu. Yeni impuls Prezident Administrasiyasının başçısının müavini D. Şimkiv verdi. Onun təklifinə görə, layihə pilot şəkildə fəaliyyət göstərməyə başlamalıdır. Qanunvericiliyə müvafiq dəyişikliklərin uzun müddət alacağını təxmin edib, o minimal tələblərdən aşağı məbləğlərdə imzalanan müqavilələrə diqqəti yönəltməyi təklif etdi. Bu sahədə hansıa əlavə qanunvericilik və s. lazımdır. Nəticədə pilot layihəyə start verildi. Müvafiq layihənin fundamental prinsipləri isə 2014-cü ilin sentyabrın 9-da imzalanmış Memorandumda öz əksinin tapdı.

Faktiki olaraq bu sistem qeyri-hökumət vəsaitlərinin hesabına hazırlanmışdı. İlk mərhələdə layihə 6 elektron satınalma platformadan 35 min dollar cəlb etdi. Layihənin davamında idarəedilməsini və maliyyəsini isə "Transperensi İnterneşnl Ukrayna" təşkilatı öz üzərinə götürdü. Onlar beynəlxalq donor təşkilatları ilə əməkdaşlıqda layihəni ma-

İliyəşdirirdilər. Müvafiq IT-sistemin hazırlanması üzərində isə Lvovdan olan IT-sirkət çalışırdı. Bunun nəticəsi olaraq 2015-ci ilin fevralın 12-də yeni IT-sistem fəaliyyətə başladı. Artıq 2015-ci ilin sonunda “Publik satınalmalar” barədə qanun qəbul ediləndə, sistem hazır idi. Sistemi dövlət tərəfindən idarəedilməsi üçün Prozorro dövlətə məxsus “Vneştorqizdat” müəssisənin balansına keçirildi. Bir müddət sonra müəssisənin adını “Prozorro”ya dəyişdirildilər. Yuxarıda qeyd olunmuş memoranduma görə sistem və müvafiq olaraq müəllif hüquqları “Ukrayna xalqına (dövlətinə)” verilib.

Beləliklə, könüllülər tərəfindən yaradılmış və eyni zamanda qeyri-hökumət təşkilatları (həm kommersiya, həm də qeyri-kommersiya) tərəfindən maliyyəşdirilmiş sistem yeni qanunvericiliyin əsasını təşkil etdi və bütün dövlət satınalmaları üçün əsas platformaya çevrildi. Müvafiq qanunvericiliyə uyğun olaraq 2016-ci ilin aprelin 1-dən bütün mərkəzi hakimiyyət orqanları və təbii inhisarlar üçün, eyni ilin avqustun 1-dən isə digər dövlət sifarişçiləri üçün məcburiyə çevrildi.

Platformanın əsas fəlsəfəsi 3 komponentdən ibarətdir:

- Hamı hər şeyi görür. Prozorro portalında satınalmanın bütün mərhələləri (elandan qalibin elan olunmasına kimi) görsənir;
- Rəqabət hər şeydən üstündür. Bu həmçinin dövlət vəsaitlərinə qənaət etmək imkanı verir;
- Əməkdaşlığın “qızıl üçbücağı”. Prozorro dövlət, biznes və vətəndaş cəmiyyətinin maraqlarını birləşdirir və nəzərə alır.

Platforma inkişaf etdikcə, qanunvericilik də dəyişirdi. İlkin mərhələdə qanunvericilikdə terminolojiya dəyişdi. Artıq “dövlət satınalması” yox, “publik satınalma” anlayışı istifadə olunur. Müxtəlif “müsabiqə”, “müsabiqə alış təklifi” və s. terminlərin yerinə “tender” sözü istifadə olunur. 2020-ci ildə isə daha bir dəyişiklik qüvvəyə mindi. Artıq Prozorro vasitəsilə icbari şəkildə keçirilən əməliyyatların minimal dəyəri 200 mindən 50 min qrivnaya kimi azaldıldı. Bununla

bərabər kiçik həcmli satınalmalar üçün daha bir sistem yaradılmışdı. Ümumiyyətlə, artıq satınalma proseduru dəyişməyə başladı. Tender komitəsi yerinə artıq müvafiq məsul şəxslər sistemi tətbiq olunmağa başladı. Müvafiq şəxslər artıq xüsusi vəzifə tuturlar və buna görə də maaş alırlar.

Beləliklə, dövlət üçün verilənlər bazası, platforma və hərrac modulu yaradılmışdı. Artıq bu sistemə sifarişçilər və tədarükçülər müxtəlif platformalar (bu günə 13 platforma sistemdə qeydiyyatdan keçib) vasitəsilə daxil ola bilərlər. Həm rəqabət prinsipi, həm də şəffaflıq tam təmin edilmişdi. Gördüyüümüz kimi bir neçə könüllünün təşəbbüsü Ukraynda qanunvericiliyə çevrildi.

Bosniya və Herseqovinada “Lotos”un uğuru

Bəzən QHT-lər tərəfindən həll olunan problemlər bütün ölkəni yox, hansısa konkret bölgəni və ya daha konkret problemin həllinə dəstək olur. Misal üçün, Bosniya və Herseqovinada yerləşən Tuzla şəhəri bəlkə də araba istifadə edən əllillər üçün ən rahat şəhərlərdən biridir.

1996-ci ildə “Lotos” adlı qeyri-hökumət təşkilatı əlliyyi olan şəxslərin rastlaşduğu nəqliyyat problemləri barədə cəmiyyəti məlumatlandırmağa qərar verdilər. Ölkə üçün heç də asan dövr deyildi. Amma eyni zamanda yeni cəmiyyətin formallaşması üçün seçkilər də keçirilirdi. Cəmiyyəti məlumatlandırmaq məqsədilə “Lotos” təşkilatı konkret məsələlərdən ibarət bir siyahı tərtibi etdi. Bu məsələlərlə arasında əllil arabaları üçün xüsusi dayanacaqların təşkili, ictimai nəqliyyata asanlaşdırılmış giriş, səkilərə və yollara rahat daxil olmaq imkanı. Bu tədbirlər seçki kampaniyasından əvvəlki bir həftə ərzində keçirilirdi. Nəticədə cəmiyyətin bu problemlər barədə geniş məlumatlandırılması nəticə verdi. Bir müddət sonra artıq yerli özünüidarəetmə Tuzlada bütün səkiləri dəyişdirdi və s. Dünyadan QHT-lərin belə təsiri nümunələri az deyil. Bəzən bu hətta inkişaf etmiş ölkələrdə də baş verir.

“Toksic gəmilər” adlı hesabat

Daha bir nümunə artıq inkişaf etmiş İsveçrə ilə bağlıdır. 2015-ci ildə Qrinpisin aktivisti Stefan Veber dünyasını dəyişdi. O, kimya sənayesinin tullantıları ilə mübarizəyə çox böyük töhvə verən şəxslərdən biridir. O qeyd edirdi ki, “kimya sənayesinin toksik mirası gələcək nəsillərin ciyinlərində ağır yük olmamalıdır”. S. Veber Almaniyada doğulmağına baxmayaraq, şəxsi həyatında baş vermiş hadisələrə görə ömrünün böyük hissəsini İsveçrədə, Sürixdə keçirib. Məhz orada Qrinpisdəki fəaliyyətə başlayıb. Uzun illər o Livorno yaxınlığında yaşayıb və oradan Rozinyano kimya zavodlarını və dənizi görmək imkanına malik idi. Məhz buna görə, uzun illər ərzində Veberin əsas şikayətləri kimya sənayesi ilə bağlı idi.

1980-ci illərdə tullantıların beynəlxalq dövriyyəsinə qarşı kampanya başlanır. Stefan da buna öz enerjinin böyük hissəsini həsr edir. Məhz bu kampaniyanın nəticəsi olaraq 1989-cu ildə Bazel kovensiyası imzalanır və 1994-cü ildə ratifikasiya olunur. Nəticədə inkişaf etmiş ölkələrdə kasib ölkələrə toksik tullantıların daşınması dayandırılır.

Bu kampanya ilə bağlı daha bir tarixi hadisə 1995-ci ildə baş verir. Qrinpis təsadüfən Oceanic Disposal Management adlı layihə barədə öyrənib. Bu layihə çərçivəsində İsveçrədən olan bəzi maliyyə sahəsinin nümayəndələri okeani atom sənayesinin tullantıları üçün poliqon kimi istifadə etməyə çalışırdılar. 1993-cü ildən London konvensiyası ilə qadağan olunan addımları, təşkilatçılar bu konvensiyaya daxil olmayan ölkələrdə tətbiq etmək fikrində idilər. S. Veberin və Qrinpisin səyləri nəticəsində bu addımı dayandırmaq mümkün olur. Onların təşkil etdiyi təhlil “Toksic gəmilər” adlı hesabat təşkil edir. Nəticədə mübarizələri uğurla başa çatır.

Bazeldə yerli icmalar qalib gəldi

Daha bir nümunə İsveçrə ilə bağlıdır. 1961-ci ildən 1976-

ci ilə kimi bir neçə kimya zavodu Bazel yaxınlığında yerləşən Bonfol karyerinə 114 min ton toksik tullantı atmışdılar. Müasir dünyada bu qadağan olunub, amma 60-70-ci illərdə bununla bağlı problem yox idi. Amma toksik tullantılar bölgəni və ətraf mühiti zəhərləndirməyə davam edirdilər. 2000-ci ilin mayın 14-də Qrinpisin 100 aktivisti müvafiq poliqonu tutub, onun təmizlənməsini tələb etdilər. Onların fikrincə tullantıları müvafiq əraziyə atan şirkətlər, onun təmizlənməsinə görə cavabdehdilər. Aktivistlər sona kimi ərazidə qalacağını dedilər. Nəticədə şirkətlər yerli icma və Qrinpis nümayəndələri ilə birlikdə razılaşma imzaladılar. Bu razılaşmaya görə müvafiq ərazinin təmizlənməsi üçün texniki-iqtisadi əsaslandırma hazırlanacaq idi və 2001-ci ilin fevralında təmizlənmə işlərinə start verilməlidir. 2001-ci ilin iyulunda müvafiq aksiya dayandırıldı. Yerli icmaların iştirakı təmizlənmə başlanılmışdı.

“Leypsiq 2030” adlı layihə

Daha bir nümunə Almanıyanın Leypsiq şəhəri ilə bağlıdır. Leypsiq siyasətçiləri və ictimai liderlər 2000-ci illərin əvvəlində sosial ədalət şəhər inkişafının əsas elementi kimi qəbul edirdilər. Onların fikrincə dövlətin ideal siyasəti ədalətli və inklüziv prinsiplər əsasında qurulmalıdır. Bu da dayanıqlı inkişafı təmin edəcək. Yəni tarazlaşdırılmamış şəhər inkişafı tarazlaşdırılmalıdır. Əgər hansısa ayrıca amillərə daha böyük diqqət yetirsən, o zaman uğursuzluğa düber olacaqsan. Nəticədə bütün cəmiyyət qeyri-qənaətbəxş vəziyyətdə qalır.

Məhz bu yanaşma şəhərin yenilənmə strategiyasının əsasını təşkil etdi.

1990-ci illərin sonunda Leypsiqdə 60 min mənzil və 800 min kvadrat metr ofis və kommersiya əmlakı boş qalmışdı. Bu əlbəttə ki, şəhər üçün heç də müsbət olmayan məşhurluq yaratdı. 2001-ci ildə təhsil və elmi tədqiqatlar üzrə Federal nazirlik (BMBF və ya Bundesministerium für Bildung

und Forschung) və yerli məsələləri həlli üzrə partnyorlar (Partner bei der Lösung kommunaler Aufgaben - DIFU) "Stadt 2030" adlı tədqiqat programını təsis ediblər. Bu program çərçivəsində şəhərlərə onların üzləşdiyi konkret problemlərin tədqiqatının edilməsi təklif olundu. Tədqiqatın əsas məqsədi şəhərdə tətbiq oluna biləcək həllərin tapılması idi. Onların fikrincə beləliklər müasir və gələcəkdə yarana biləcək şəhər problemlərinin innovativ həllərinin tapılması mümkündür.

Leypsiq də bu imkandan istifadə etdi və "Leypsiq 2030" adlı layihə elan etdi. Bu layihənin əsas məqsədi yerli sakinlər üçün həyat keyfiyyətini və eyni zamanda digər şəhərlər ilə rəqabətqabiliyyətini artırmaq idi. Şəhər digər Şərqi Almaniya şəhərləri kimi boşalırdı. Amma indiki zamanda artıq bu prosesi dayandırıb, əks prosesə başlanması üçün addımlar atıılmağa başladı. Yeri gəlmışkən, Leypsiqdə eyni zamanda paradoksal vəziyyət də yaranmışdı. Yəni ərazi cəhətdən şəhər artırdı, amma əhali cəhətindən azalırdı. Faktiki olaraq şəhərin periferiyalaşma prosesi gedirdi. Bu prosesi ya dayandırmaq ya da gələcək üçün bu prosesin açdığı imkanları araşdırıb, istifadə etmək lazım idi.

Eyni zamanda Almaniyanın birləşməsindən sonra Leypsiq bir çox sənaye sahələrini itirdi. Nəticədə əmək bazarı qismində şəhər heç də yaxşı təəssürat yaratmadı. Bununla da əmək bazارında şəhərin cəlbediciliyi artırılmalı idi. Yerli hökumət hesab edirdi ki, federal hökumətin hesabına şəhərin rasional planlanması və adekvat şəhər siyasetini tətbiq etmək imkanı olacaq. Layihədə Almaniya, Böyük Britaniya və ABŞ-dan memarlar, şəhərsalma üzrə ixtisaslaşan şəxslər, sosioloqlar və antropoloqlar iştirak edirdilər. Layihənin əsas məqsədlərindən biri bu qədər boş olan məkanları funksionallığını dəyişmək idi. Yəni nəticə etibarilə şəhərin keyfiyyəti də qalsın, bu məkanlar da istifadə olunsun və şəhər də təhlükəsiz olsun. Ona görə iqtisadi və sahəvi inkişaf planları ilə bərabər həmçinin, daha çox diqqət ev təsərrüfatları üçün uyğun şəraitin yaradılmasına yönəl-

mişdi. Elə şərait yaradılmalı idi ki, ailələr şəhər şəraitində "kənd" həyatının üstünlüklerini əldə edə bilsinlər. Beləliklə də şəhərdə əhalinin azalma tendensiyaları da dayanacaq idi və güclü şəhərə çəvrilmək mümkün idi.

Buna nail olmaq üçün şəhər sakinlərin müvafiq planların müzakirəsində iştirak etmək tövsiyyə olunmuşdu. Bu müzakirələr yalnız ictimai söhbətlər formatında yox, həmçinin hamiya açıq olan publik debatlar formatında da həyata keçirilirdi. Bundan başqa yerli hökumət həmçinin, daha bir addım atdı. Leypsiq-2030 layihəsi ilə bərabər bir neçə təşəbbüsə də yol verildi. Ümumi olaraq 6 təşəbbüs reallaşmağa başladı. Onların dördü dövlət tərəfindən həyata keçirilən layihə (Stadtumbau Ost, Leipziger Osten, Urban 21 və National Model Project), ikisi isə vətəndaş təşəbbüsleri (HausHalten eV və Leipziger Selbstnutzer Programm) idi. Bu layihələr daha çox boş məkanlar ilə bağlı idi. Burada biz daha çox vətəndaş təşəbbüsleri barədə danışacayıq. Bu təşəbbüsler vətəndaş cəmiyyəti tərəfindən edilmişdi və yerli idarəetmə tərəfindən müsbət qarşılanmışdı. Bu da onun reallaşmasına səbəb oldu.

Birincisi, HausHalten e.V.Due adını daşıyır. Leypsiqin çoxlu sayıda periferik bölgələri mövcuddur. Nəticə etibarilə əhali şəhəri tərk etdikcə, bu evlər də boş qalır. Bu layihə də məhz müvafiq boşluğun doldurulmasına yönəlib. Normal prosesdə müvafiq binaları ya sökürdülər, ya ümumiyyətlə baxımsız vəziyyətdə qalırlılar. Layihə də məhz bu problemin həllinə yönəlib. Söküntü və baxımsızlıq müvafiq evlərin sahibləri ilə bağlıdır. Şəhərdə kifayət qədər əhali yoxdur.

Nəticədə bir çox mənzillər boş qalır. Müvafiq mənzillərin sahibləri üçün evlər qeyri-rentabelli aktivlərə çəvrilir. Bundan başqa daimi baxmaq lazımdır və digər xərclər də yanarın.

Layihə vəziyyətdən çıxış yolu təklif edir. Boş evlər ilə bərabər, şəhərdə kifayət qədər normal evi icarəyə almağa imkanı olmayan vətəndaşlar da yaşayır. Layihə müvafiq

şəxslər və ev sahibləri arasında vasitəçi rolunu oynayır. Bu zaman evi olan, amma boş qalan və onu satmaq istəməyən şəxslər və eyni zamanda evə baxmağa imkanı olan, amma onu icarələməyə vəsaiti olmayan şəxslər birləşir. Nəticə etibarilə, bu insanlar müvafiq boş evlərə köçürlər və müvafiq evə baxmaq öhdəliyini öz üzərinə götürürərlər. Bunun müqabilində ödənişdən azad olunurlar. Eyni zamanda bölgənin inkişafı üçün sərfəli olsun deyə, layihəyə qoşulmaq üçün aşağıdakı meyarlara uyğun olmalıdır:

- 1. Bina mədəni abidə sayılmalıdır;**
- 2. Razılılaşma nəticəsində iş imkanı yaranır;**
- 3. Layihə bütövlükdə bölgənin inkişafına xidmət edir.**

Buna görə müvafiq layihədə iştirak etmək istəyən qruplar həmçinin hansısa biznes-ideya da fikirləşməlidirlər. Bu biznes-ideya vasitəsilə binanın bir hissəsi tutulacaq. Əgər bu şərt yerinə yetirilirsə, layihə iştirakçıları müvafiq evi təmir etməyə razılaşırlar. Təmir vaxtı ev sahibi yalnız lazımı materiallara görə vəsait ödəyir. Eyni zamanda evə köçən şəxslərdən icarə haqqı tutulmur. Bunun müqabilində yalnız evin cari xərcləri üçün ödənişi qəbul edir. Belə bir razılışmanın müddəti 5 ildir. Yeri gəlmışkən, sahib və evdə fəaliyyət göstərən qruplar arasında layihə koordinatorları vasitəçi qismində çıxış edirlər. Beləliklə, həm ev sahibləri öz köhnə evlərini normal vəziyyətdə saxlayırlar, həm də evi icarəyə götürmək və ya mənzil almaq imkanı olmayan şəxslər də yaşamaq üçün şərait ilə təmin olunurlar.

Leipziger Selbstnutzer programı

Digər vətəndaş təşəbbüsü “Leipziger Selbstnutzer programm” adını daşıyır. Onun məğzi şəhər həyatının daha cəlbedici edilməsidir. Program dövlət bütçəsindən maliyyəşmir. Tərtibatçılar bürokratiyadan maksimal olaraq

qaçmağa çalışırdılar. Layihə ona görə marketing alətlərinin-din geniş olaraq istifadə edib. Layihə tərtibatçıları müxtəlif tədbirlərdə təkliflər irəli sürüblər, avtobus turları təşkil ediblər və s. Özü-özlüyündə layihə faktiki olaraq mövcud olan problemlərə azad bazarın cavabı kimi göstərmək olar. Layihə çərçivəsində potensial tikinti şirkətləri müxtəlif tikinti ekspert, memarlar və şəhər əhalisi ilə görüşüb, müzakirələr aparırlar. Faktiki olaraq Leypsiq hökuməti boş evlərin problemləri ilə məşğul idi. Digər problemlər (misal üçün, kommersiya əmlakının boş qalması) artıq özəl sektor tərəfindən həll edilməli idi. Nəticə etibarilə bölgü nəticəsində çox yüksək effektivliyə nail olmaq mümkün oldu.

Gördüyüümüz kimi Leypsiqdə ictimai iştirakçılığ çox yüksək səviyyədə təmin edilmişdi. İnsanlar heç bir vəzifə daşılmayaraq və hətta qeyri-hökumət təşkilatları formatında olamayan, vətəndaş təşəbbüslerini irəli sürərək, problemləri həll etməyə çalışırdılar. Eyni zamanda qərarvermə prosesində iştirak onlara həm öhdəliyin bölüşdürülməsi imkanı da verdi. Burada həmçinin şəhərsalma ilə məşğul olan şəxslərin da rolu var idi. Onlar daimi olaraq refleksiya (yəni yerli əhalidən reaksiya) gözləyirdilər. Bunun nəticəsində həm cəmiyyətin ehtiyacları, həm şəhər idarəetmənin məqsədləri bir-birinə integrasiya olundu.

Tədqiqatçıların fikrincə Leypsiq nümunəsində vətəndaşların ictimai iştirakçılığı aşağıdakı formada həyata keçirilməlidir:

1. İctimaiyyətin iştirakçılığı müvafiq həllərin toxunduğu şəxslərin axtarılması və dəstək göstərilməsi fikrincə əsaslanır;
2. Müvafiq həssas qrupların iştirakı əvvəlcədən düşünülməlidir və maksimal olaraq sadələşdirilməlidir;
3. Eyni zamanda iştirakçılar özləri öz rollarını müəyyən etməlidirlər;
4. İctimai iştirakçılığın əsas səbəblərindən biri qərarverməyə ictimaiyyətin iştirakıdır;
5. Onların qərarvermədə töhvəsi barədə daimi məlumatlandırma aparmaq lazımdır;
6. İctimaiyyətin iştirakı bütün qrupların tələb və ehtiyaclarını nəzərə almalıdır;
7. Eyni zamanda müvafiq qruplara əhəmiyyətli iştirak üçün bütün məlumat verilməlidir.
8. Nəticə etibarilə, Leypsiq əhalisi faktiki olaraq özü öz şəhərinin inkişaf yollarını müəyyən etdi. Müasir döndəmədə artıq Leypsiq əhali azalma problemini həll edə bildi və hətta şəhər əhalisinin artımı Almaniya üzrə rekord göstəricilərə nail oldu. İnsanlar şəhərdə yaradılan şəraiti görüb, orada yaşamağa qərar verməyə başladılar.

Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı (Open Government Partnership) və ictimai iştirakçılıq

Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı (Open Government Partnership) 2011-ci ilin sentyabr ayının 20-də BMT-nin 66-cı Baş Assambleyasında yeni beynəlxalq təşəbbüs olaraq elan edilib. Təşəbbüs 8 ölkənin (Braziliya, ABŞ, Cənubi Afrika Respublikası, Filippin, Norveç, Meksika, İndoneziya, Böyük Britaniya) və 9 vətəndaş cəmiyyəti təmsilçisinin təsisçiliyi ilə yaradılıb. Təsisçi ölkələr Açıq Hökumət Bəyannaməsini (Open Government Declaration) imzalayıblar və özlərinin fəaliyyət planlarını açıqlayıblar. Yeni platforma - Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı qısa müddətdə digər ölkələri və vətəndaş cəmiyyəti qurumlarını təşəbbüsə cəlb edə bilib. Hazırda “Açıq Hökumət Bəyannaməsi”nə qoşularaq təşəbbüsə üzv seçilən ölkələrin sayı 78-ə çatır. Bununla yanaşı 20 yerli özünüidarəetmə orqanı kimi yerli hökumətlər, bələdiyyələr təşəbbüsə üzv olub. 2020-ci ilə qədər hökumət və vətəndaş cəmiyyəti qurumlarının birgə iştirakı ilə üzv dövlətlər tərəfindən 250-dən çox Milli Fəaliyyət Planı qəbul edilib. Bu Fəaliyyət Planlarına üzv ölkələr tərəfindən onların açıq və hesabatlı olmasına yönəlik 4000-dən çox öhdəlik daxil edilib.

Açıq Hökumət Tərəfdaşlığının missiyası açıqlıq təşəbbüsü vasitəsilə hökumətin və cəmiyyətin yeni formaya keçidi üçün öhdəlik götürmiş yerli səviyyədə islahat tərəfdarlarını bir-biri ilə əlaqələndirmək, onlara səlahiyyət vermək və həvəsləndirməkdir.

Açıq Hökumət Tərəfdaşlığına qoşulan hökumətlər öz üzərlərinə 4 mühüm istiqamətdə öhdəlik götürməyə hazır olmalıdır:

- 1) Hökumətin fəaliyyəti ilə bağlı məlumatlılığının artırılması;
- 2) Vətəndaş iştirakçılığının təmin edilməsi;
- 3) Dövlət idarəetməsində peşəkar dürüstlüğün yüksək standartlarının tətbiqi;
- 4) Açıqlıq və hesabatlılıq üçün yeni texnologiyalardan istifadə imkanlarının genişləndirilməsi.

Azərbaycan Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı Bəyannaməsinə qoşulmaq niyyətini bəyan edən ilk ölkələrdən olub və 2011-ci ildə üzv seçilib. Üzv olduğu dövrdə Azərbaycan 3 dəfə - 2012-2015-ci, 2016-2018-ci və 2020-2022-ci illəri əhatə edən Milli Fəaliyyət Planları qəbul edib. Təşəbbüsə qoşulan hər bir hökumət, o cümlədən Azərbaycan Açıq Hökumət Bəyannaməsində ifadə olunmuş rəhbər prinsipləri dəstəkləməyi öhdəsinə götürür.

Açıq Hökumət Tərəfdaşlığının (AHT) gələcəyə baxışı ondan ibarətdir ki, hökumətlər idarəetmənin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasını, eləcə də vətəndaşların istifadə etdiyi, yararlandığı xidmətlərin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasını əsas məqsəd seçərək, davamlı şəkildə daha şəffaf, daha məsuliyyətli və öz vətəndaşlarının sorğu və istəklərinə daha çox cavab verən və reaksiya göstərən olmalıdır. Bu, hökumətlər və vətəndaş cəmiyyəti arasında əsl və səmimi dialoq və əməkdaşlığı təmin etmək üçün normalarda və mədəniyyətdə dəyişiklik tələb edəcəkdir. AHT açıq hökuməti siyasi müzakirələrin ən yüksək səviyyəsinə qaldırmaqla, müxtəlif islahatlar üçün "dəstəkləyici örtüyü" təmin etməklə və dünya ölkələrində oxşar fikirli islahatçıların dəstəkləyici toplumunu yaratmaqla həm hökuməti və həm də vətəndaş cəmiyyəti islahatçılarını dəstəkləməyə səy göstərir.

AHT-nin təsis edildiyi və mühüm dərəcədə inkişaf etdiyi hazırkı dövrdə, təşəbbüsün əsas məqsədi üzv ölkələrin

əksəriyyətində real dəyişikliklərin baş verməsinə və bu dəyişikliklərin vətəndaşlara fayda gətirməsinə əmin olmalıdır. Ölkələrin ambisiyalı açıq hökumət islahatlarını həyata keçirməsi üçün düzgün şərtlərin mövcud olmasına əmin olmağa kömək göstərmək üçün AHT-nin üç başlıca üsulu var:

- 1) İştirakçı ölkələrdə yüksək səviyyəli siyasi liderliyin və AHT-yə sadıqlıyin təmin edilməsi;
- 2) Daxili islahatçılara texniki təcrübə və ruhlandırmaqla dəstək olmaq;
- 3) Müxtəlif vətəndaş qrupları və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları vasitəsilə AHT-yə daha çox iştirakçının cəlb olunmasına imkan yaratmaq.

Bundan əlavə, ölkələrin AHT üzrə öz öhdəliklərinin icrasına nail olması üçün məsuliyyət daşımlarını və cavabdeh olmalarını təmin etməyə səy göstərən Müstəqil Hesabatlılıq Mexanizmi (MHM) mövcuddur.

AHT-nin missiyası

Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı açıqlıq təşəbbüsü vasitəsilə hökumətin və cəmiyyətin yeni formaya keçidi üçün öhdəlik götürmiş yerli səviyyədə islahat tərəfdarlarını bir-biri ilə əlaqələndirmək, onlara səlahiyyət vermək və həvəsləndirmək üçün beynəlxalq platforma təşkil edir. O, həmçinin yerli (milli) siyaset mexanizmini – tədbirlərin planlaşdırılması prosesini təqdim edir ki, bu proses vasitəsilə hökumət və vətəndaş cəmiyyəti açıq hökumət islahatlarının tərtibatı, həyata keçirilməsi və monitorinqi üzrə davamlı dialoq yaratmağa həvəsləndirilirlər.

AHT standartlarına görə, dövlətlər hər bir öhdəlik üzrə aydın izahlar təqdim etməlidirlər: müəyyənləşdirilən öhdəliklərin şəffaflığı, hesabatlılığı və vətəndaş iştiraklığını necə təmin edəcəyi əsaslandırılmış olmalıdır.

Vəzifələr

Ekspertlər hesab edir ki, öhdəlikləri müəyyənləşdirərkən ən azından 5 mühüm vəzifə qarşıya qoyulmalıdır:

- 1) *İctimai xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi.* İctimai xidmətlər dedikdə, təhsil, səhiyyə, elektrik enerjisi, içməli su, rabitə və informasiya texnologiyaları kimi xidmətlərlə təminat nəzərdə tutulur. Təklif olunur ki, əgər ictimai xidmətlərin keyfiyyətinin artırılması hətta özəl sektorun innovasiyalarından yarananlığı tələb edirsə, bu sahədə təşəbbüsleri artırmaq vacibdir.
- 2) *İctimai səviyyədə dürüstlüyün artırılması.* Bu vəzifə korrupsiya ilə effektiv mübarizəni, dövlət idarəetməsində etik prinsiplərin yüksək səviyyədə qorunmasını, media və vətəndaş cəmiyyətinin sərbəst fəaliyyətinin təmin edilməsini, informasiyaya əlçatanlılığının artırılmasını nəzərdə tutur.
- 3) *İctimai resursların effektiv istifadəsinin təmin edilməsi.* Bu vəzifə bündə vəsaitlərindən və təbii resurslardan səmərəli istifadəni, dövlət satınalmalarının şəffaflığının artırılmasını nəzərdə tutur.
- 4) *Daha təhlükəsiz icma yaşayışına nail olunması.* Bu vəzifə daha effektiv yollarla icmaların ekoloji təhlükəsizliyinin qorunmasını, böhranlara qarşı yüksək cavab-dehliyin yaradılmasını, icmaların ictimai təhlükəsizliyinin təmin edilməsini nəzərdə tutur.
- 5) *Korporativ hesabatlılığının gücləndirilməsi.* Bu vəzifə antikorruption, ətraf mühit, vətəndaş iştirakçılığı və istehlakçı hüququ ilə əlaqəli tədbirlərin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur.

Prinsiplər

Açıq Hökumət Təşəbbüsünün məqsəd və vəzifələri əsas 4 prinsiplər üzərində qurulub.

1. Hesabatlılıq - Hökumət strukturlarının fəaliyyətlərini əsaslandırmağa, onlara yönəldilən tənqidlərə və ya tələblərə reaksiya verməyə, qanunlara və ya öhdəliklərə əməl edilməməsinə görə üzərinə öhdəlik götürməyə çağırın normalar, qaydalar və mexanizmlərin mövcud olmasıdır.
2. Texnologiya və innovasiya - Hökumətlər vətəndaşların texnologiyalara açıq çıxışını, aparıcı innovasiyalarda yeni texnologiyaların rolunun və vətəndaşların texnologiyalardan istifadə imkanlarının artmasının vacibliyini qəbul edir.
3. Vətəndaş iştirakçılığı - Hökumətlər vətəndaşları ictimai debatlarda iştirak üçün səfərbər etməyə, daha çevik, effektiv və innovativ idarəetməyə gətirib çıxaran töhfə verməyə çalışırlar.
1. Şəffaflıq - Hökumətin fəaliyyəti və qərarları barədə məlumatlar açıqdır, hərtərəflidir, vaxtında veriləndir, ictimaiyyətin əldə etməsi sərbəstdir və məlumatların açıqlığının əsas standartlarına uyğundur (məsələn, ilkin məlumat, maşının oxuya bilməsi və s.).

Açıq Hökumət Tərəfdasılığı üzrə Milli Fəaliyyət Planının hazırlanması və ictimai iştirakçılıq

Açıq Hökumət Tərəfdasılığı üzrə Milli Fəaliyyət Planını (MFP) işləmək ölkənin AHT-də iştirakına əsaslanır. MFP hö-

kumət və vətəndaş cəmiyyətinin birləşmə məhsulu olmaqla şəffaflığın, hesabatlılığının və ictimai iştirakçılığın artırılması üzrə öhdəlikləri müəyyənləşdirir. AHT-də milli fəaliyyət planlarının işlənməsi prosesini təsvir edən normalar mövcuddur. Ölkələr, hökumətlər vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları ilə məsləhətləşmələr apardıqdan və milli fəaliyyət planını işləməyə başladıqdan sonra AHT təşəbbüsünün rəsmi iştirakçısı hesab edilirlər.

AHT tövsiyələrinə görə, hökumət və vətəndaş cəmiyyəti ilk görüşdən sonra fəaliyyət planının işlənməsi müddəti barədə razılığa gəlməlidirlər və bu müddət dərc olunmalıdır. Bu prosesin əvvəlində ictimaiyyətin iştirak imkanlarının və vətəndaş cəmiyyəti ilə davamlı məsləhətlərin asanlaşdırılması üçün daimi mexanizmlərin yaradılmasına hökumətə təkidlə tövsiyə olunur. Vətəndaş Cəmiyyəti Təşkilatları Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı modeli vətəndaş cəmiyyəti qurumlarına hökumətlərdə olduğu kimi rəsmi prosedurlar vasitəsilə qoşulmaq öhdəliyi qoymur. Ancaq təşkilatlar və ya fərdlər AHT platformasında aktiv fəaliyyət göstərmək üçün qlobal icmalar, milli dialoq vasitəsilə öz yollarını tapmalıdır.

Bir qayda olaraq vətəndaş cəmiyyəti qurumları AHT təşəbbüsü çərçivəsində milli hökumətləri bu təşəbbüsə üzv olmağa çağırmaqdən tutmuş milli fəaliyyət planlarının hazırlanması və icrası, müstəqil qiymətləndirmələrin aparılması prosesinə qədər olan addımlarda yaxında iştirak edə bilərlər.

Açıq Hökumət təkcə açıq məlumatlardan, informasiyaya çıxış barədə qanunlardan, korrupsiyaya qarşı mübarizədən ibarət deyil. Təşəbbüs həm də ictimai iştirakçılığı, vətəndaşların qərar qəbulu prosesində səs hüququnu təmin edir. Açıq Hökumət Tərəfdaşlığına üzv olan ölkələr üzərlərinə öhdəliklər götürərək onu Milli Fəaliyyət Planı şəklində təsdiq edirlər. Ancaq bu, Planın bütün prosedurlarının hazırlanmasının, icrasının və monitoringinin qarşılıqlı məsləhətləşmə və əməkdaşlıq çərçivəsində aparılma-

sını tələb edir.

Hökumətlərin və vətəndaş cəmiyyətinin milli səviyyədə əməkdaşlığı Açıq Hökumət Tərəfdaşlığının əsasını təşkil edir. Təcrübədə bir qayda olaraq vətəndaş cəmiyyətinin prosesə cəlbinin bir neçə üsulu tətbiq edilir. Onlardan biri masa arxasında müzakirənin təşkilidir. Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı vacib açıq hökumət islahatlarını dövlətin vəzifəli şəxsləri ilə müzakirə etmək üçün vətəndaş cəmiyyəti ekspertlərinə masa arxasında yer tutmasına yardım edir.

Digər mexanizm strukturlaşmış mexanizmin yaradılmasıdır. Bu, özünü daha çox koalisiyaların yaradılmasında göstərir. Bu format müvafiq tərəfdaşların müzakirəyə cəlb və bütün səslərin eşidilməsinin təmin edilməsi yolu ilə hökumət və vətəndaş cəmiyyəti arasında əməkdaşlığın və iştirakçılığın maksimuma çatdırılmasını nəzərdə tutan strukturlaşmış mühiti təşkil edir. Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı platformasının standartları üzv ölkələrdən öhdəliklərin icrası prosesində mütəmadi çoxtərəfli məsləhətləşmələr aparmaq üçün məsləhətləşmə mexanizmlərinin yaradılmasını tələb edir. Təşəbbüsün idarəetmə Nizamnaməsində göstərilir ki, Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı iştirakçıları vətəndaşları və vətəndaş cəmiyyətini çoxtərəfli prosesə aktiv cəlb etməklə, ölkələrin fəaliyyət planının işlənməsi öhdəliyini götürürlər.

Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı ekspertlərinin hazırladıqları “AHT Çoxtərəfli Forumun yaradılması və idarə edilməsi” adlı Bələdçi milli Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı prosesində iştirak edən hökumət və vətəndaş cəmiyyəti təmsilçilərinə beynəlxalq təşəbbüsün qaydalarına riayət etmələrinə dəstəyi nəzərdə tutur. Bələdçi həmçinin, hökumət və vətəndaş cəmiyyəti arasındaki daimi dialoqun AHT-nin minimal tələblərinin sərhədini keçərək daha tam və ambiisiyalı yanaşma tətbiq etməsinə imkan verir. Bələdçi də həmçinin Çoxtərəfli Forumun mövcudluğunun üstünlüyü göstərilir.

Forumlarda qərar qəbulu prosesi üçün tənzimləyi-

ci qaydaların olması çox vacibdir. AHT-yə üzv olan əksər forumlar belə qaydaları tətbiq edir və onu daxili istifadə təlimatları və ya qaydaları qismində istifadə edirlər. Bura Forumun idarə edilməsi, qərar qəbulu, iştirakçılıq, məsləhətləşmə formaları daxildir. Kitabda həmin qaydaların növləri və hansı ölkələrdə tətbiq edilməsi əksini tapıb. Açıq Hökumət Tərəfdaslığı təşəbbüsündə iştirak edən ölkələrin vətəndaş cəmiyyəti ilə birgə milli fəaliyyət planlarını işləməsi vacibdir. Fəaliyyət planlarının icrası prosesində üzv ölkələr öhdəliklərin yerinə yetirilməsi məsələlərində maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələr aparmalıdır. Çünkü icra zamanı məsləhətləşmələrin aparılması öhdəliklərin arzulanan səviyyədə icrasını təmin edə bilər. Təcrübələr göstərir ki, məsləhətləşmə mexanzimlərinin yaradılması vətəndaş cəmiyyəti ilə hökumət arasında münasibətlərin inkişafına zəmin yaratır. Bu mexanizm düzgün hədəflənmiş və cəmiyyət tərəfindən qəbul edilən siyasetin aparılmasına yönəlik dialoq və şəffaflıq üçün müzakirə məkanını təmin edir.

İnformasiya açıqlığı və informasiya əldə edilməsi

“Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt”ın 19-cu maddəsində nəzərdə tutulur ki, hər bir insan öz fikri ni sərbəst ifadə etmək hüququna malikdir; bu hüquqa hər cür informasiyalara və ideyalara dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq şifahi və ya yazılı şəkildə, mətbuat və ya bədii ifadə formaları vasitəsilə və yaxud öz seçimində uyğun olaraq digər üsullarla axtarmaq, almaq və yaymaq hüququ daxildir. Həmin hüquqlardan istifadə insanın üzərinə xüsuslu öhdəliklər və xüsusi məsuliyyət qoyur. Buna görə də o, bəzi məhdudiyyətlərlə bağlıdır, lakin aşağıdakı məqsədlər üçün qoyula bilən həmin məhdudiyyətlər qanunla müəyyən edilməli və zəruri olmalıdır:

a) başqa şəxslərin hüquqlarına və nüfuzlarına hörmət

edilməsi üçün;

b) dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai asayışın, əhalinin sağlamlığının və mənəviyyatının qorunması üçün.

“İnsan hüquqları və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsində təsbit olunur ki, hər kəs ifadə azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət həkimiyəti orqanları tərəfin-dən hər hansı maneçilik olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxil-dir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 50-ci maddəsi “hər kəsin” istədiyi informasiyanı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq hüququnu tanıyor. Ölkəmizdə ictimai informasiyanın açıqlanmasına, mərkəzi və yerli dövlət qurumlarının, yerli idarəetmə qurumlarının, ictimai (kommunal) xidmətlər göstərən dövlət şirkətlərinin və bələdiyyələrin fəaliyyətin-də şəffaflıq və hesabatlılığının təmin edilməsinə qarşı tələbləri müəyyən edən hüquqi-normativ sənədlər aşağıdakılardır:

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası;
- Məlumat azadlığı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- İformasiya əldə etmək haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- Dövlət sirri haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- Kommersiya sirri haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- İformasiya, informasiyalasdırma və informasiyanın

mühafizəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;

- Mühasibat uçotu haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;

- Büdcə sistemi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;

- Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;

- Bələdiyyə üzvünün statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;

- Bələdiyyələrin maliyyəsinin əsasları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;

- Yerli (bələdiyyə) vergilər və ödənişlər haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu;

- Dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının aktlarının elektron informasiya sistemləri vasitəsilə açıqlanması Qaydası. (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 fevral 2011-ci il tarixli Fermanı ilə)

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası
2. "İctimai iştirakçılıq haqqında" Qanun
3. "İnformasiya əldə edilməsi haqqında" Qanun
4. Dövlət investisiya programlarında ictimai iştirakçılıq: xarici təcrübə və Azərbaycan Bakı – 2010

(<http://www.budget.az/upload/files/ictimaiishtirakchiliq.pdf>)
5. İCTİMAİ İŞTİRAKÇILIQ Qanunvericilik və onun tətbiqi praktikası Monitoring hesabatı

(file:///C:/Users/z.ibrahimov/Downloads/ca05064e-679544eca3928791fc7c52651520211449784.pdf)
6. VƏTƏNDAŞ CƏMİYYƏTİ TƏŞKİLATLARI: ÜMUMİ İNKİŞAFDA ONLARIN ROLU. Bakı 2011

(file:///C:/Users/z.ibrahimov/Downloads/VCT-I%C9%-99rin-umumi-inkisafda-rolu.pdf)
7. «Вовлечение общественности к участию в принятии решений на местном уровне» Астана, 2015
8. QƏRARLARIN QƏBULUNDA VƏTƏNDAŞ İŞTİRAKÇILIĞI – Avropa Şurası nəşri.

<https://rm.coe.int/azerbaijan-project-handbook-civil-participation-aze/16808de2cb>

9. UN Guidelines on the Right to Participate in Public Affairs
(<https://www.icnl.org/post/tools/un-guidelines-on-the-right-to-participate-in-public-affairs>)

“İndigo” mətbəəsində çap olunub.
Tiraj-500 ədəd

® “Prioritet” Sosial-İqtisadi Araşdırırmalar Mərkəzi İB
Azərbaycan, Bakı, 2021-ci il
AZ1001, M.Əfəndiyev7/24
E-mail: ibrahimli-zaur@mail.ru
Tel: (+99412) 4925726

